

PAPER DETAILS

TITLE: Ziya Gökalp`in Türkçe ve Sadelesmecilik Anlayisi

AUTHORS: Mustafa Eren Afacaner

PAGES: 412-422

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4302009>

Yayın Geliş Tarihi (Submitted): October/Ekim-2024 | Yayın Kabul Tarihi (Accepted): Aralık/December-2024

Ziya Gökalp'ın Türkçe ve Sadeleşmecilik Anlayışı*

Ziya Gökalp's Understanding of Turkish and Simplificationism

Mustafa Eren AFACANER ¹

Öz

Türk dilinin sadeleşmesi; önce Osmanlı İmparatorluğu'nun modernleşme devresinin, sonra yeni kurulmuş Cumhuriyet'in en tartışmalı mevzularından biri olagelmıştır. Türk dili tartışmalarının, Türk entelijansiyasının gündemine oturması Tanzimat dönemine tekabül eder. Bu dönemi bir başlangıç olarak kabul edersek, 20. yüzyılın başında tartışmaların çok daha şiddetlendiği, fikir tohumlarının filizlendiği ve akabinde dallandığı görülür. Bu dönemin önde gelen fikir adamlarından biri olan Ziya Gökalp da bu tartışmalara katılmıştır.

Ziya Gökalp, bir dil mütehassısı olmamakla beraber, yayın hayatı boyunca Türk dilinin sadeleşmesi mevzuunu en öncelikli meselelerden biri olarak görmüş; bu hususta çok cepheli fikirler üretmiştir. Dil ve millet ilişkisi, Türkçenin mevcut konumu, Türkçenin grameri, kelime türetme yolları, istilahların sınıflandırılması, imla kuralları, alfabe tercihi gibi çok sayıda meseleye temas etmiştir. En kaba tasnifle tasfiyecilik, fesahatçilik ve sadeleşmecilik anlayışlarından sonuncusunu savunan ve Yeni Lisan Hareketi'nin bir mensubu olan Gökalp'ın dile yönelik fikirleri sabit kalmamış seneler içinde tekâmül etmiştir.

Bu çalışmada, 1909-1924 tarihleri arasında Ziya Gökalp'ın Türkçenin sadeleşmesi hususundaki konumuna odaklanılmaktadır. Bu doğrultuda fikirlerinin tekâmülü, sadeleşmeci grup içindeki yeri ve kendi içindeki tutarlılığı tahlil edilmeye çalışılmaktadır. Tahlilin kapsamı dahilinde Gökalp'ın okuyuculara sunduğu bilgilerin sıhhati de tartışmaya açılmaktadır. Bütün bunlar için Peyman gazetesindeki yazılarından hayatının sonuna kadar olan neşriyatının yanı sıra Ali Canip, Ömer Seyfettin gibi dönemin diğer aydınlarının yayınlarına da müracaat edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk Dili, Ziya Gökalp, Sadeleşme, Yeni Lisan

Makale Türü: Araştırma

Abstract

Simplification of the Turkish language has been one of the most controversial issues, from the modernization period of the Ottoman Empire to the newly-established Republic. The Turkish intelligentsia's comprehensive discussions on the Turkish language correspond to the Tanzimat era. If we assume this era as a beginning, it is seen that these discussions get even more intense, the seed of ideas sprouted and then branched out in the early 20th century. Ziya Gökalp, one of the most prominent intellectuals of this time, had been part of these discussions.

Ziya Gökalp, while not a master of language, has considered the subject of the simplification of the Turkish language of utmost importance throughout his publishing life and has produced multifaceted ideas on this issue. He has touched upon many subjects such as the relationship between language and nation, the existing position of Turkish, the grammar of Turkish, methods of producing new lexemes, classification of terms, orthographic rules, and preference for the alphabet for Turkish. Gökalp, who advocated for the last of the

*Bu çalışmanın ilk hali 04.10.2024 tarihinde Afyonkarahisar'da düzenlenen "Ölümlünün 100. Yılında Ziya Gökalp ve Sosyoloji" sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

¹Boğaziçi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dilbilimi yüksek lisans öğrencisi, mustafaafacaner10@gmail.com

concepts of purification, eloquence, and simplification -as the crudest classification- and was a member of the New Language Movement, did not remain fixed in his ideas on language and evolved over the years.

This study focuses on Ziya Gökalp's position on the simplification of Turkish between 1909 and 1924. Accordingly, the evolution of his ideas, his place within the simplificationist group, and his internal consistency have been attempted to be analyzed. Within the scope of the analysis, the validity of the information Gökalp presented to the readers has also been brought into question. For all these, from his writings in the Peyman newspaper to all of his publications until the end of his life as well as the publications of other intellectuals of the period such as Ali Canip and Ömer Seyfettin have been examined.

Keywords: Turkish Language, Ziya Gökalp, Simplification, New Language

Paper Type: Research

Giriş

Ziya Gökalp'in telakkisine göre "millet kelimesinin bir lisanla tekellüm eden fertlerin mecmuuna ıstılah olarak istimâl edilmesi lazımdır." (Ziya Gökalp, 2020, s. 66). Dolayısıyla bir Türk milliyetçisinin, Türk milletini modern anlamda yeniden inşa etme gayesini taşıyan bir münevverin Türk dili sahasına kayıtsız kalması mümkün değildir. Nitekim Ziya Gökalp de bu konuyla yakından ilgilenmiş; hayatının çeşitli devrelerinde, çeşitli mecralarda Türkçeye yönelik fikirler üretmiştir. Külliyyatına bakıldığında dile yönelik yazıları azımsanmayacak miktardadır: *Türkçülüğün Esasları* kitabında ortaya koyduğu sekiz mebhasan mürekkep Türkçülük programında ilk mebhas "Lisanî Türkçülük"tür (Ziya Gökalp, 2022, ss. 125-152). *Türkleşmek İslamlaşmak Muasırlaşmak* kitabında on bir makaleden birinin başlığı doğrudan "Lisan"dır, kitaptaki diğer makalelerde de sıklıkla dil konusuna değinmiştir (Ziya Gökalp, 2020). Bu iki temel eserinin ötesinde hemen her çalışmasında Türkçeye yönelik fikirlerini bulmak mümkündür.

Ziya Gökalp'in Türk dili meselesine bu kadar eğilmesinde vurgulanması gereken bir diğer husus da yaşadığı dönemdir. 19. asrın sonu ve 20. asrın başı değerler dünyasının baş döndürücü bir süratle sorgulandığı ve değişime uğradığı bir zamandır. Bu zamanın nesli de hem dünyayı daha yakından takip edebilmiş hem de gördüğü kazanımları kendi topraklarında tatbik etme ihtiyacı duymuştur. Bu değerlerin başında gelen unsur da hemen her değerın ham maddesi olan dildir. Türk dili, bütün Osmanlı entelijansıyasınca bu dönemde en çok tartışılan meselelerden biri olmuştur. Bu neslin ve entelijansıyanın önde gelen aydınlarından biri olan Ziya Gökalp de Ali Canip (Yöntem) ve Ömer Seyfettin ile beraber Türk dili tartışmalarının lokomotifliğini üstlenmiştir. Bu üç aydının oluşturduğu Yeni Lisan Hareketi, sadeleşmeden taraf olmuştur (Ziya Gökalp, 2022, ss. 28-29). Türk dili tarihi de bu hareketin muzafferiyetini tasdik etmiştir.

Bu çalışmada Ziya Gökalp'in çeşitli cepheleriyle Türk diline, o dönemdeki konumuna ve istikametinin ne yönde olması gerektiğine dair fikirleri tartışılacaktır. Tartışmanın sıhhati için dönem içindeki tartışma zemini, Gökalp'in zaman içinde fikirlerinin tekamülü, Gökalp merkezli Yeni Lisan Hareketi ve bu hareketin nihaî amaçları incelenecektir.

Yöntem

19. ve 20. yüzyıl Osmanlı yazı hayatındaki Türk dili tartışmaları taranmıştır. Bu literatür taramasının esas odağı Ziya Gökalp ve sadeleşmecilik hareketleri olmuştur. Toplanan veriler tartışmaya açılmış ve dilbilimi paradigmalarıyla kıyaslanarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

1. Tartışmanın Kökleri ve Merkezi

Türk dili tartışmalarının Tanzimat döneminde başladığı görülür. Tartışmaların özünde ise yazı dili bulunur. Yani dilin esasını teşkil eden konuşma dili tartışmanın merkezinde değildir. Anlaşmazlıkların büyük kısmı yazı dili kaynaklıdır. İlk bakışta bu yönüyle meselenin kapsamı dar görülebilir ancak yazı dili ve konuşma dili öylesine farklılaşmıştır ki bunları iki ayrı dil kabul

edenler olmuştur. Örneğin Ahmet Cevdet Paşa ve Hacı İbrahim Efendi, Osmanlıcanın Türkçe, Arapça ve Farsçadan mürekkep karma müstakil bir dil olduğunu iddia etmiştir (Öksüz, 2016, ss. 27-41). Buna karşılık, Şemsettin Sami ise Osmanlıca tabirinin bir “ism-i sakîm” olduğunu, Garp Türkçesi tabirinin ise daha “münasip” olduğunu beyan etmiştir (Şemseddin Sami, 2019, s. 10). Bu tartışmalar sırasında, dilin adına ne denirse densin, en çok eleştirilen husus yazı dilinin konuşma dilinden bu derece kopuk oluşu ve anlaşılma güçlüğü olmuştur. Bu eleştiriler arasında Namık Kemal’in “... ekseri erbâb-ı kalem yazdığını söylemekden ve söylediğini yazmaktan hayâ eder. Halbuki bunda utanacak bir hâl var ise, tebliğ-i efkârda asıl olan lisâna başka ve vekil olan kaleme başka edeb tasavvur etmektir.” ifadesi bunun açık bir tezahürüdür (“Nâmık Kemal (1840-1888)”, 2016, s. 21).

2. Gökalp’ın Osmanlıca ve Türkçe Telakkisi

Ziya Gökalp’a miras kalan tartışma en kaba haliyle, yazı dilinin mahiyeti ve ne yönde tasarruf edilmesi gerektiği üzerinedir. Gökalp, bu soruları kurduğu bir üst anlatının alt başlığı olarak değerlendirip cevaplarını da o anlatı içinde aramıştır. Yani Osmanlıca-Türkçe ikiliğinin cevabını Osmanlı-Türk ikili sisteminin içinde bulmuştur.

Henüz 1909 tarihinde Peyman gazetesinde bu ikiliği oluşturan esas unsurun “enmûzeç” olduğunu öne sürmüştür. Enmûzeç kavramı o dönemde “tip, karakter” anlamında kullanılmıştır, bu bağlamdaki anlamı da yine aynı şekilde “millet karakteri” olarak düşünülebilir. Gökalp’a göre tarih seyrinde bu “enmûzeç” farkı Türk ve Osmanlı’yı kesişim kümesi bulunmayan iki ayrı kimlik haline getirmiştir. “Osmanlı enmûzeci, Türk enmûzecinden büsbütün başka idi. Türk kalanlar, Osmanlı olamamışlardı. Osmanlı olanlar, artık Türk değil idiler. Hayât-ı askeriye ve siyâsiyyeye iştirâk eden güzîde gençler - hangi unsura mensup olurlarsa olsunlar - Osmanlılaşmak’ta idiler. Fakat Osmanlılaşmak, Türkleşmek değildi. Türklerin de hayât-ı resmiyyeye iştirâk etmek isteyenleri diğer anâsır efradı gibi Osmanlılaşmak mecburiyyetinde idi. Unsur-i hâkim, Türkler değil, Osmanlılardı.” (Ziya Gökalp, 1976a, s. 57). Sözlerinden anlaşıldığı üzere aynı anda Türk ve Osmanlı olmak mümkün değildir. O halde Türklük dairesinden çıkan kimselerin dillerinin ne olduğu sorusu ortaya çıkar. “Bu hâle nazire olmak üzere, Türkçeden ayrı ve Türkçenin fevkinde olarak yeni bir Osmanlı lisanı da tekevvün ediyordu. Bu yeni lisan muhît-i içtimâinin tahavvülât-ı müteväliyesini takip ederek Sarfça, Nahivce, lûgatça eski Türkçeden ayrılmış, büsbütün Osmanlıca olmuştu.” (Ziya Gökalp, 1976a, s. 57). Eski Türkçeden ayrılmış olan ve Osmanlıca olarak adlandırılan bu dil Gökalp’e göre “Türkçe, Arapça ve Acemceden ibaret olan üç lisanın sarfını, nahvini, kamûsunu birleştirmekle husûle gelmiş sun’î bir halitadan ibaretti. (...) [F]ertler tarafından usulle ve irade ile yapılmıştı.” (Ziya Gökalp, 2022, s. 48). O günün terminolojisine ve bağlamına göre sarfın morfoloji (biçimbilim)’ye, nahvin sentaks (sözdizim)’a, lûgatın da leksikon (sözlükçe)’ye tekabül ettiği kanaatindeyim. Bu iddialar yakından incelenmesi gereken mühim iddialardır.

Öncelikle sarfça eski Türkçeden ayrılmakla kastedilen, sözcük yapımında Arapça vezin olarak adlandırılan girişikek (transfix) (İmer, Kocaman, & Özsoy, 2019, ss. 142-143) yapısının kullanılması ve tamlama yapımında çoğunlukla Farsça izafet kesresinin tercih edilmesi olmalıdır. Hakikaten de bu yapılar Türkçe gramer yapısına aykırıdır: Türkçede girişikek olmamakla beraber tamlama yapımı da sözdizimi açısından Farsçanın tersinedir. Ancak Türkçenin tamlama yapısı ve sözcük yapma yolları ilga edilmiş değildir. Örneğin, “muallimin meftunu” gibi iki Arapça kökten müştak bir Türkçe tamlama yapmak ve Türkçe ekleri bu köklere eklemek mümkündür. Buna mukabil Türkçe kökenli kelimelerin Arapça vezinlerle türetilmesi istisnâ birkaç uygulamadan ibarettir. Bunlara bakarak diğer dillerden gelen morfolojik yapıların Türkçe gramer zeminine eklenmediği iddia edilebilir.

Öte yanda nahivce eski Türkçeden ayrılmakla kastedilenin ne olduğu daha muğlaktır. Yazının bağlamını korumak için teknik tartışmalar içinde boğulmadan; mevzubahis sözdizimini kabaca özne, nesne ve yüklem sıralanışı olarak ele almak yerinde olacaktır. Farsça sözdizimi Türkçede olduğu gibi özne, nesne ve yüklem şeklindedir. Göze çarpan bir fark ise “ki” bağlacının

bulunduğu cümlelerde ana yüklem “ki” bağlacının önünde kalmasıdır. “Duydum ki unutmuşsun.” gibi bir cümlede Farsça “ki” bağlacı sebebiyle yüklem başta bulunur. Bu bağlaç olmasa idi “Unuttuğunu duydum.” gibi bir kullanım daha muhtemel olurdu. Arapçanın belirtisiz sözdizimi ise yüklem, özne, nesne şeklindedir (Btoosh, 2017, s. 25). Türkçenin esnek sözdizimi imkânlarının dışında cümle öğelerinin Arapça kurala istinaden yüklem, özne, nesne şeklinde sıralanışı vaki değildir.

Lûgat bahsine gelecek olursak, Türkçenin kelime dağarcığının Eski Türkçeden farklı olduğu bir hakikattir. Ancak bir dilin yalnızca başka dillerden kelimeler alarak başka bir dil dairesine girmesi ya da yeni bir dil kimliği kazanması mümkün değildir. Bu bahis, sonrasında daha geniş incelenecek ve Gökalp’in de bu doğrultuda ne düşündüğü delillendirilecektir.

O halde Osmanlıca başka bir dil midir? Eğer işaret dilini bir kenara bırakırsak, bir dilin dil vasfını kazanabilmesi için konuşulabilir ve o dili bilen diğer kişilerce anlaşılabilir olması lazımdır (Fromkin, Rodman, & Hyams, 2013, s. 2). Ayrıca yine dilbilimcilerin yaygın kanaatine göre “Bir dil bilmek daha önce hiç söylenmemiş yeni cümleler üretebilmek ve onları anlayabilmek demektir.”² (Fromkin vd., 2013, s. 5). Bu iki koşul da -eğer uygulanabilirse- yalnızca Türkçe konuşurları tarafından uygulanabilir. Dolayısıyla Osmanlıca bir çeşit Türkçe olmak zorundadır. O halde bütün bu yabancı unsurları bünyesinde bulunduran Osmanlıca ne çeşit bir Türkçedir? Dilin alt kategorilerinden biri de küme dili veya topluluk dili olarak da isimlendirilen sosyolektir. (Türkçe Dersleri Koordinatörlüğü, 2014, s. 63; Vardar, Güz, Öztokat, Senemoğlu, & Sözer, 1988, s. 204). Sosyolekt, “(...) dilin toplumsal gruplara (toplumsal katmanlara/sınıflara, aileye, cinsiyete, yaşa, eğitime, politik gruplara, mesleğe vb.) özgü, özellikle sözvarlığı açısından farklı kullanılan türü” olarak tanımlanmıştır. Sosyolektin bir örneği de “aydın dili”dir (İmer vd., 2019, s. 193). Osmanlıcanın da sosyolekt, daha spesifik şekilde aydın dili olarak nitelendirilebileceği kanaatindeyim.

Bu bahsi kapatırken Ziya Gökalp’in daha sonra bu fikirden döndüğü anlaşılmaktadır. Bunun için *Türkleşmek İslamlaşmak Muasırlaşmak* kitabının “Türklüğün Başına Gelenler” başlıklı 5. makalesine bakmak yeterli olacaktır: “Tanzimatçılar, Türklüğün yüzüne aldatıcı bir nikap çekmek istemişti. Millî bir Türk lisanı yoktu, beyne’l-anâsır müşterek bir Osmanlıca vardı. (...) Bu yalana hiçbir unsur inanmadı. (...) Osmanlıca Türkçeden başka bir şey olmadığı için bu yeni millet başka nam altında bir Türk milleti olacaktı.” (Ziya Gökalp, 2020, ss. 42-43). Yukarıda açıklanmaya çalışılan görüşleri Ziya Gökalp bu pasajda sarahaten ortaya koymuştur. Öncesindeki fikirlerinde ise yine eleştirdiği Tanzimatçıların etkisinin olması ihtimaldir.

Osmanlıcayı tasniflemek ve konumlandırmak, Ziya Gökalp’in ne hakkında konuştuğunu ve neyi sadeleştirme çabasında olduğunu anlamak için hayati öneme sahiptir. Yukarıdaki açıklamalardan sonra Gökalp’in ele aldığı sorunu şöyle ifade edebiliriz: Batı Oğuz Türkçesi yazı dili anlaşılabilir bir sosyolektin tahakkümü altındadır. Artık incelenmesi gereken Gökalp’in bu soruna nasıl çözümler ürettiğidir.

3. Ziya Gökalp’in Lisan Reçeteleri

3.1. Kelime Kökleri ve Türetme Yollarına Dair

Türk dili tartışmalarının üzerinde yoğunlaştığı konulardan biri de kökler ve onların nasıl türetilceğidir. Bu konuda tasfiyeciler Türkçe kökenli olmayan bütün kelimelerin tasfiye edilmesi, onların yerine de tamamen Türkçe kökenli kelimelerin ikame edilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Diğer yanda fesahatçiler suni yollarla oluşturulan ağdalı sosyolektin olduğu gibi korunmasına taraftar olmuşlardır. Sadeleşmecilik fikrini benimseyen Ziya Gökalp ise bu iki kutba nazaran daha mutedil bir noktada bulunmaktadır.

² “Knowing a language means being able to produce and understand new sentences never spoken before.”

“Uydurma söz yapmayız,
Yapma yola sapmayız,
Türkçeleşmiş, Türkçedir;
Eski köke tapmayız.” (Ziya Gökalp, 1976b, s. 17).

Ziya Gökalp’ın bu dörtlülüğü kök ve ıstıkak hakkındaki fikirlerini bir parça gösteren bir örnektir. Gökalp en basit haliyle dili olağan akışına bırakmamız gerektiğini, zaten aksinin mümkün ve faydalı olmadığını savunmaktadır. “Lisanın bir kelimesini değiştiremeyiz, onun yerine başka bir kelime icat edip koyamayız. Lisanın, kendi tabiatından doğan bir kaidesini de değiştiremeyiz. Lisanın kelimeleri ve kaideleri ancak kendiliklerinden değişirler.” (Ziya Gökalp, 2022, s. 47). Dilin müstakil ve canlı yapısını kavramış olan Gökalp yine bu bağlamda sırf Türkçe olduğu için arkaik morfeplerin suni yollarla dile sokulmasına karşı çıkmıştır: “Nasıl hayvanat ve nebatat âlemlerinde müstehâselerin yeniden dirilmesine imkân yoksa lisanî müstehâselerin de tekrar hayata avdet eylemesine artık imkân yoktur.” (Ziya Gökalp, 2022, s. 135). Bu ifadeler betimlemeli dil bilgisi (descriptive grammar) olarak adlandırılan ve günümüzde de uygulanan dilbilimi yöntemini yansıtmaktadır. Öte yanda diğer iki görüş, kuralcı dilbilgisi (prescriptive grammar) metoduna bağlı ve bilimsel olmadığı için büyük oranda terk edilmiş görüşleri haizdir (Fromkin vd., 2013, ss. 9-10).

Gökalp’a göre yeni kelimeler Türkçeye üç kaynaktan girmektedir: “1. Ecnebi kelimeler; 2. Arapça ve Acemceden ibda yahut terviç olunan kelimeler; 3. Türkçe ibda yahut terviç olunan kelimeler.” (Ziya Gökalp, 2020, s. 22). İfadeden anlaşıldığı üzere yüzyıllar içinde dilin doğal akışına dahil olan Arapça ve Farsça kelimeler ecnebi sayılmamıştır. Buna mukabil ecnebi denen dillerin Batı dilleri olduğu anlaşılır. Gökalp ecnebi dillerdeki kelimelerin “lisanımıza kaçak suretiyle” girdiğini düşünmektedir (Ziya Gökalp, 2020, s. 22). Bu düşüncenin betimlemeli dil bilgisi anlayışıyla çelişkili olduğu sanılabilir. Ancak bu da bir çeşit betimlemedir, çünkü bu yargıyı onların lisanında tutunmadığını ve onların yerine “[l]isanî selikamız”ın ikinci ve üçüncü kaynaklardan karşılıklar bulduğunu gerekçelendirmek için kullanmaktadır (Ziya Gökalp, 2020, s. 22). Zaten kaçak olmasının ölçüsü de halk tarafından benimsenmemiş olmasıdır.

Güncel dil ve morfoloji çalışmalarını yakından takip ettiği ve takdir edecek yetkinliğe sahip olduğu anlaşılan Gökalp’ın, kök ve ıstıkak hususundaki görüşleri bugün de büyük oranda geçerliliğini korumaktadır. Örneğin, Gökalp’ın “kelimeler delâlet ettikleri mânâların tarifleri değil, işaretleridir.” (Ziya Gökalp, 2022, s. 133) tespiti, bugün “nedensizlik” (arbitrariness) ilkesi olarak adlandırılan (Fromkin vd., 2013, s. 3; İmer vd., 2019, s. 200; Vardar vd., 1988, ss. 153-154) dilbiliminin temel kabullerinden biri olsa da o dönem için yeni bir iddiaydı. Bu ilkeye dayanarak, “kelimelerin hangi cezirlerden geldiğini, nasıl ıstıkak ettiğini bilmeğe de lüzüm yoktur. (...) Türkçülere göre, Türk halkının bildiği ve tanıdığı her kelime millîdir.” çıkarımına ulaşmıştır (Ziya Gökalp, 2022, ss. 134-135). Bu çıkarım ustalıkla efradını cami, ağyarını mâni etmektedir. Tasfiyeciliği destekleyen Türkçülere milliliğin sınırını çizirken fesahatçilik taraftarlarına da halkın bilmediği kelimelere karşı olduklarını göstermiştir.

Bu sözler, “Türk halkı, bir kelimeyi nasıl kendi malı haline getirir, fesahatçilerin kullandığı kelimelerin farkı nedir?” minvalinde soruları akla getirebilir. Gökalp’a göre bunun cevabı tahrif ve temsildir. “[H]alk Arapçadan, Acemceden ve sâir yabancı lisanlardan aldığı kelimeleri ya lâfzen, yahut manen tahrif eder, yani temsil eyler.” (Ziya Gökalp, 2022, s. 128). Hemen akabinde bu iki çeşit tahrif için de birçok örnek veren Gökalp’tan birer tanesini nakledelim: “Lâfzen tahrife misal: haste: hasta (...) Mânen tahrife misal: *Haste* kelimesi Fariside ‘birisi tarafından yaralanmış’ mânasına iken, Türkçede ‘mariz’ mukabili olmuştur.” (Ziya Gökalp, 2022, ss. 128-129). Bu noktada fesahatçilerle taban tabana zıt bir noktada konumlanır. Çünkü onlar her kelimenin lafzen ve manen fasih olması gerektiğini savunurken Gökalp tam tersine galatın bir kelimenin Türkleşmesi için zaruret olduğuna inanır (Ziya Gökalp, 2022, ss. 131-132). Galat bahsi imla meselesiyle de alakalıdır ancak bu kısım ayrı bir altbaşlıkta incelenecektir.

Kelimelerin türetilmesi ise tamamen Türkçenin kendi imkânlarıyla olmalıdır. Çünkü Gökalp'a göre "hiçbir lisan başka lisanlardan siga alamaz." (Ziya Gökalp, 2022, s. 137). Dolayısıyla Arapça ve Farsçanın kelime türetme imkânları Türkçenin malzemesi olarak kabul edilemez. Buna ek olarak tamlamalar da Türkçe kurallarına göre yapılmalıdır. "Bir lisan başka lisanlardan sigalar ve edatlar alamadığı gibi, terkip kaideleri de alamaz." (Ziya Gökalp, 2022, s. 141). Kelimelerin ödünçlenmesi doğal karşılanmakla beraber sözcük yapımına dair hiçbir kaideyi ödünçlemenin meşru görülmediği anlaşılmaktadır. Bu noktada türemiş kelimelere yönelik tasarruf ne olmalıdır? Gökalp'ın bu konudaki ölçüsü bağlamdır. "[M]ektûb lafzı ism-i mef'ûl sigası olduğu gibi, câmid bir isim gibi de kullanılmaktadır. Fransızların *lettre* dedikleri şeye Türk halkı *mektup* adını vermektedir." (Ziya Gökalp, 2022, s. 137). Bu doğrultuda mektup kelimesinin ancak *lettre* karşılığı olarak kullanılması doğal ve meşrudur sigasına göre kullanışı makbul değildir.

Gökalp'ın kök ve ıstikak hakkında fikir beyan ederken etimoloji çalışmalarını yakından takip ettiğini ve hamasete kapılmaksızın kabul ettiğini "[b]ugün Türk cezrinden geldiğine kani bulunduğumuz birçok kelimelerin, vaktiyle Çince, Moğolcadan, Tunguzcadan, hatta Hintçeden ve Farisiden eski Türkçeye girmiş olduğu ilmen sabit olmuştur." ifadesinden anlamaktayız (Ziya Gökalp, 2022, s. 133). Ayrıca bu ifade Gökalp'ın Moğolların ayrı bir millet, Moğolca ile Türkçenin iki ayrı dil olduğunun kabulünü de göstermektedir. Bu sözlerin o dönemdeki yerini vurgulamak için, onunla yaşıt ve Türkçülüğün en muteber aydınlarından olan Yusuf Akçura'nın fikirlerine müracaat etmek yerinde olacaktır. Akçura; Türk, Tatar ve Moğol'u aynı ırkın mensupları kabul ederken, dil konusunda da "[m]üşterek bir şive kabul edilecekse, bütün Arapça, Farsça kelimeler atılmalı ve Osmanlı Türklerince alışılmış olsun veya olmasın bütün Türk lehçelerinden kökler alınmalıdır." fikrindedir (Akçura, 1978, ss. 25-33).

3.2. İmla Metoduna Dair

Türk dili tartışmalarının ve sadeleşmecilik fikrinin ana kapsamı yazı dili olduğu için imla meselesi ayrıca bir öneme sahiptir. Bu hususta başlıca iki tür imla anlayışı vardır: Bunlardan ilki, "sözcüklerin her sesini yazıda gösterme" esasına dayanan "sesçil (fonetik) yazım"dır. Diğer ise kelimelerin kökenini, alıntı ise ait olduğu dildeki şeklini, kısaca etimolojik formunu koruma esasına dayanan "kökensel (etimolojik) yazım"dır (Türkçe Dersleri Koordinatörlüğü, 2014, s. 11). 19. yüzyılda Osmanlı Türkçesinin bu iki anlayış arasında kökensel imlaya daha yakın olduğu gözlemlenebilir. Günümüzde sesçil imla esas alındığı için, Osmanlı Türkçesinin imla anlayışını yansıtan birkaç somut örnek vermek yerinde olacaktır. Örneğin "Osmanlı" kelimesi "عثمانلى" şeklinde yazılırdı (Şemseddin Sami, 2019, s. 946). "ع" ve "ث" harfleri Türkçe kökenli kelimelerde ve buradan çıkarımla Türkçenin ses envanterinde bulunmamasına rağmen yazımda varlığını koruyordu.³ Yine belirtmek gerekir ki bu durum alıntı kelimelere mahsus değildir: Türkçe kökenli "doğru" kelimesi de arkaik formuna bağlı kalınarak "طوغرى" şeklinde yazılagelmiştir (Şemseddin Sami, 2019, s. 265).

3.2.1. Yeni Lisan'ın İmla Metodu

Bu bilgiler ışığında Gökalp ve Yeni Lisan grubu imla üzerine tek bir görüşte karar kılmamıştır. Yeni Lisancılar, Genç Kalemler dergisinde yazılarını neşrederken münferit isimlerini dahi kullanmamış, tek bir vücut gibi hareket etmişlerdir. Dolayısıyla bugün Ömer Seyfettin'in yazdığı malum olan ancak sonunda "?" imzası bulunan Yeni Lisan'ın çıkış yazısının, Gökalp'ın görüşleriyle bire bir değilse de uyumlu olması lazım gelir. Yazının imla kısmı şöyledir: "Arabî ve Farisî kelimelerin imlâları şiddetle, dinî bir taassupla muhafaza olunacak. (...) İmlâ meselesini zaman halledecektir. Onun için burada muhakemeye lüzum görmüyoruz." (Ömer Seyfettin, 2018, s. 214). Bu kısımdan programın henüz muntazaman teşekkül etmediği anlaşılmakla beraber imla

³ "Araba" kelimesinin "عرايه" şeklindeki yazımı bir soru işareti oluşturabilir. Şemseddin Sami "araba" maddesine "Türkçe olduğu için ayın ile yazılması galat-ı fâhiş olup, doğrusu "ارايه" dir." diye not düşmüştür (Şemseddin Sami, 2019, s. 61). Ancak kelimenin etimolojisi hakkındaki tartışmalar halen devam ettiği için kesin bir istisna olarak yer vermedim. Ayrıntılı bilgi için: (Çağbayır, 2017, s. 297; Hasan, 1999, s. 14; Tietze, 2023, s. 325).

için gösterilen bu muhafazakâr tutumun sadeleşmecilik görüşünden ziyade fesahatçilik ile uyumlu olduğu düşünülebilir. Sonraki yazılara bakıldığında kademe kademe bu fikirden dönülüp tam zıddına gidildiği görülecektir. İlk makaleyle aynı yıl içinde yayınlanan Ziya Gökalp, Ali Canip ve Ömer Seyfettin'in beraber yazdığı "Yeni Lisan ve Bir İstimzâc" başlıklı makalede, "Arapça, Acemce kelimelerin avâmca temsil edilen şekilleri, havasca [muhâfaza] olunan aslî şekillerine tercih edilecektir" maddesi yer alır (Ömer Seyfettin, 2018, s. 276). Takip eden yazılarda da telaffuz esasına dayanan imla görüşü savunulmaya devam edilmiştir.

Ziya Gökalp'ın imla konusunu işlediği müstakil yazılarında tamamen telaffuza dayalı bir imlayı savunduğu görülür. "Halk Lisanına Girmiş Arapça ve Acemce Kelimeler" başlıklı makalesinin son kısmında bu konuya şöyle açıklık getirir: "Bu lisana giren Arapça ve Acemce kelimeler, Türk lisanının hâkimiyeti altına girerek onun 'savtiyat = phonetique'ına ve 'lügaviyat = lexicologie'ına tabidir. (...) Türkçülere göre, Osmanlıcıların fasihleri galat ve galatları fasihtir. Hatta imlâda da bu galatları telaffuz olundukları gibi yazmak Türkçülüğün bir umdesidir." (Ziya Gökalp, 2022, s. 132). Gökalp'a göre yabancı kökenli kelimeler Türkçenin savtî-fonetik hususiyetine göre şekillenmeli ve o şekilde yazılmalıdır. Bu imla sistemi bu haliyle fesahatçi imlanın tam zıddında konumlanmış ve sadeleşmeci imla özerk yerini oluşturmuştur.

Bu noktada, "Türklerin telaffuzu tek midir, kelimelerin fonetiği Türkler içinde sabit midir?" gibi sorular akla gelebilir. Batı Oğuz Türkçesinin pek çok ağız olduğu, bu ağızlara göre telaffuzların çeşitlendiği muhakkaktır. O hâlde yazı dili için bu ağızlardan yalnız biri esas alınmalıdır. Yeni Lisancılarının tamamının esas alınacak ağız hususunda mutabık olduğu görülür. Gökalp'ın kaleminden yazılan reçete şudur: "İstanbul halkının ve bilhassa İstanbul hanımlarının konuştukları gibi yazmak." (Ziya Gökalp, 2022, s. 126). Diğer bölgeler arasında başkent İstanbul'un seçilmesi ve genel olarak ağız özelliklerini daha iyi koruduğu bilinen hanımların Türkçesine müracaat edilmesi gayet rasyonel seçimlerdir. Ancak bir bölge ağız içinde de çok çeşitli değişkenlere bağlı olarak alt ağızların varlığı malumdur. Yani baştaki soru daha spesifikleştirilerek "İstanbul hanımlar tek bir ağız mı konuşur?" şeklinde sorulabilir. Bu konuya dair Peyami Safa 1941 tarihli "Söylendiği Gibi Yazılamaz" başlıklı yazısında "ne yapacaksın" cümlesinin İstanbul ağızıyla 14 farklı söylenişini örneklendirir (Safa, 2018, s. 79). Her ne kadar sonraki bir dönemin yazısı olsa da Yeni Lisancılarının döneminde de durumun farklı olduğu düşünülemez.

İmla bahsini kapatmadan önce imlanın temel malzemesi olan alfabe bahsine değinmek gerekir. Yeni Lisancılar Arap alfabesini, ne sadeleşmeye ne de ikame etmek istedikleri sesçil imlaya bir engel olarak görmüşlerdir. Onların Arap alfabesine yönelik tutumları muhafazakârdır. Ziya Gökalp "Türkçülüğün Başına Gelenler" başlıklı makalesinde Türkçülerin gayelerinden birinin de, "Bütün İslâm kavimleri arasında müşterek olan Arap hurûfunu lâ-yetegayyer muhafaza etmek." olduğunu belirtir (Ziya Gökalp, 2020, s. 46). Hatta Ömer Seyfettin yanlış Avrupalılaşmayı eleştirirken Latin alfabesini millî görmeyi de yanlış Avrupalılaşmanın bir numunesi olarak göstermiştir (Ömer Seyfettin, 2018, s. 346). Bunlara bakarak Yeni Lisan'ın imla programında alfabe değişikliğinin olmadığı iddia edilebilir.

3.3. Terim Paradigmasına Dair

Terim ya da o zamanki ismiyle ıstılah kısaca, "[b]ilim dallarının, sanat ve meslek kollarının özel kelimeleri" olarak tanımlanabilir (Zülfikar, 2011, s. 1). Bu özel kelimeler 19. yüzyıl itibarıyla hızlanan tercüme faaliyetlerinde sorunlara yol açmıştır. Batının teknik kelimelerini tercüme etme çabaları, onların Türkçeye nasıl yerleşeceğine dair bir karar vermeyi gerektirmiş ve bu kararın ne olması gerektiği tartışmaları doğurmuştur. Terim tartışmalarının diğer konulardan temel farkı, yazı dilinden daha geniş bir kapsamı olmasıdır.

Bu konuda da başlıca üç görüşten bahsedilebilir: 1) Terimlerin alındığı dildeki haliyle Türkçeye geçirilmesi, 2) Terimlere Arapça veya Farsça kökenli karşılıklar türetilmesi, 3) Terimlere Türkçe kökenli karşılıklar türetilmesi (Zülfikar, 2011, ss. 3-4). Ancak 20. yüzyılın başında bu üç görüşün henüz müstakil birer ekol haline geldiğini söylemek yanlış olur. Hem o

dönemde nispeten yeni bir alan olduğu için hem de terim hakkında fikir sahibi olmak çok cepheli bir birikim gerektirdiği için bu konuda genel bir tereddüt hali ya da görüşler arası geçişler vakidir.

Bu atmosfer içinde Yeni Lisancıların da olgun ve sistemli görüşler öne sürdüğünü söylemek zordur. Aslında başta Ziya Gökalp olmak üzere Yeni Lisancılar bu konuda çok yazmıştır ancak sabit bir anlayıştan ziyade birbiriyle bağlantılı çeşitli denemeler ürettiklerini söylemek daha doğru olacaktır. İlk görüşe hiçbir zaman itibar edilmemekle beraber ikinci ve üçüncü görüş arasında tam bir karara varılmış değildir. Gökalp'in hem ikinci hem üçüncü görüşü savunan ve aynı zamanda iki görüşü birbirine yaklaştıran önerileri şöyledir:

Gökalp terimlerin hangi kaynaktan elde edileceğini bulmak için önce hangi kaynakların kullanılamayacağını tespit eder. İlk görüşü elemesinin sebebi lisanî Turancılığa aykırı olmasıdır: “Rusya’daki Türklerin ıstılahlarını Rusçadan Çin’deki Türklerin Çince’den, biz Fransızcadan alacak olursak, Türkçemiz birbirinden uzaklaşır.” (Ziya Gökalp, 2020, s. 22). Buradan anlaşıldığı üzere terimlerin Türk dillerini yakınlaştıracı bir unsur olması murat edilmektedir. Elediği bir diğer kaynak ise halk dilidir: “İstılahların halk lisanındaki lügatlerden yapılmaması umumî bir kaidedir. Çünkü lügatler tabîi ve zî-hayat mevcutlardır; ıstılahlarsa sunî ve cansız mevcudiyetlerdir” (Ziya Gökalp, 2020, s. 17) diyerek hem terimlerin mahiyetini açıklamış hem de bu mahiyet doğrultusunda çerçeveyi bir nebze daha daraltmış olur. Akabinde terimlerin alınması gereken kaynağı açıklar: “Bundan dolayıdır ki, her kavim ıstılahlarını dinî kitabının yazılmış olduğu lisandan alır.” Bunun örneği olarak da Avrupalıların terim kaynaklarını delil gösterir: “Avrupa milletleri İncil-i Şerif’i Yunan lisanında muharrer olarak buldukları için ilim ıstılahlarını Yunancadan almışlardı.” (Ziya Gökalp, 2020, s. 17).

Bütün bu bilgilere bakarak Türkçe terimler için tek seçenек kalır: Arapça. Ancak buraya kadar da ispata muhtaç kısımlar vardır. Terimlerin halk dilinden alınmadığına dair umumî kaidenin, her kavmin terimlerini dini kitaplarından yaptığının ve Avrupalıların İncil temelli bir terminoloji oluşturduğunun dayanakları Ziya Gökalp tarafından verilmemiştir. Yine de bunların hepsi doğru kabul edilse ve Türkçenin de bu duruma uyması gerekse, terimlerinin yalnızca Arapça temelli olması beklenir. Gökalp ise Arapçanın yanında Farsçayı da kısmi bir terim türetme kaynağı olarak göstermektedir (Ziya Gökalp, 2020, ss. 18-23). Farsçanın dahli açıklanmaya ve gerekçelendirilmeye muhtaçtır.

Gökalp’in önerdiği sisteme göre terimlerin Arapçadan ve Farsçadan türetilmesi de gelişigüzel değildir. Terimler bütün Türklerde ve İslam ümmetinde bir olmalıdır. “Bu ıstılahlar her lisanı başka cezirlerden teşkil olunursa, matlup olan vahdet hâsıl olmayacağı için lisanın ümmetçiliği eksik kalır.” (Ziya Gökalp, 2020, s. 23). Yani hem ümmetçi hem Turancı bir terim paradigması amaçlanmaktadır. “Bu maksadı temin için İslam ümmetine mensup her lisanı ıstılah vaz’ıyla meşgul cemiyetler teşkil etmeli, bu cemiyetler muayyen zamanlarda ıstılah kongreleri suretinde toplanmalıdır.” (Ziya Gökalp, 2020, s. 23). Bu bilgiler ışığında terim paradigmasının Turancı ve ümmetçi bir motivasyonla oluşturulduğu aşikâr olur.

İşte başta verilen üç görüşten ikisi arasında tam bir karara varılamayışının sebebi burada aranmalıdır. İlk görüş hem Turancılığa hem ümmetçiliğe uygun düşmediğinden kolaylıkla elenebilmiştir ancak ikinci ve üçüncü arasında net bir seçim yapmak Turancılıktan ya da ümmetçilikten birini seçmek olacaktır. Şu ana kadarki açıklamalardan Gökalp’in ümmetçi hassasiyetinin ağır bastığı düşünülebilir. Ancak bunun farkında olan Gökalp aksini kanıtlamak istercesine bir önceki paragrafta parçalar nakledilen “Lisan” makalesinin sonlarına doğru şöyle söyler: “Mamafih, Türkçeleştirmeyi lügatlere hasretmek de doğru değildir. Mümkünse bütün ıstılahları da Türkçe kelimelerden yapmak daha iyidir. Fakat mümkün olmadığı takdirde, ıstılahlarımızın Fransızca yahut Rusça olacağına Arapça ve Acemce olması daha hayırlıdır.” (Ziya Gökalp, 2020, s. 24). Bu pasaj yukarıda kurulan terim paradigmasının bütün çehresini değiştirmeye muktedirdir.

Paradigmanın değişen yeni çehresi, şöyle yorumlanmaya açıktır: Terimler, bütün Türk halklarında ortak olmalıdır. Bu ortaklık da Türkçe zemininde olmalıdır. Ancak ortak terim

varlığını Türkçenin imkânlarıyla oluşturmak bugün mümkün görünmediğinden ve Türk halklarının ekseriyeti İslam ümmetine mensup olduğundan, terim ortaklığını ümmet dilleri üzerinden inşa etmek gerekir. Yani bu bağlamda ümmetçilik, Turancılığın bir basamağı gibi görünmektedir. Nitekim pasajın devamında, “bütün Müslümanlar arasında olmasa bile bütün Türkler arasında -lügatler gibi- ıstılahların da müşterek olması, yani bütün Türklerin müşterek bir edebiyat ve ilim lisanına malik olması elzemdir.” (Ziya Gökalp, 2020, s. 24) ifadesinin bu yorumu desteklediği kanaatindeyim. Yine de bu husustaki ucu açık ifadeler farklı yorumları da mümkün kılmaktadır.

3.4. Nihai Hedefe Dair

Bu meseleye girmeden önce Yeni Lisan kadrosunun durumunu belirtmek faydalı olacaktır. Ömer Seyfettin ve Ali Canip arkadaştır, ancak onların Ziya Gökalp ile olan ilişkisi arkadaşlıktan farklıdır. Gökalp’tan yaşça da küçük olan iki arkadaşın iktisadi ve siyasi olarak Gökalp patronajında bulunduğu söylenebilir. Ömer Seyfettin’in ordudan beş yıl erken ayrılıp yazı hayatına tam zamanlı dahil olabilmesi dahi Gökalp’ın nüfuzu ile mümkün olmuştur (Alangu, 1968, ss. 159-165). Ancak Gökalp yalnız bir hamiden ibaret değildir, o hem Yeni Lisan kadrosuna hem Genç Kalemler vesilesiyle bütün Türk gençliğine Turancılık mefkûresini tanıtmıştır. “Fakat ben lisan meselesini kâfi görmeyerek Türkçülüğü bütün mefkûreleriyle, bütün programıyla ortaya atmak lâzım geldiğini düşündüm. Bütün bu fikirleri ihtiva eden *Turan* manzûmesini yazarak Genç Kalemler’de neşrettim.” (Ziya Gökalp, 2022, s. 29). Buradan hareketle lisan meselesi Gökalp için daha büyük bir emele ulaşmanın ön koşuludur. Ali Canip ve Ömer Seyfettin’in ise Ziya Gökalp’ı tanımadan önce lisan meselesini Turan gibi bir mefkûreye ulaşmanın kilometre taşı olarak gördüğünü söylemek zordur.

“Lisan” manzumesinin son dördlüğü Gökalp için lisanın esas işlevini gösterir: “Türklüğün vicdanı bir, / Dini bir, vatani bir; / Fakat hepsi ayrılır, / Olmazsa lisanı bir.” (Ziya Gökalp, 1976b, s. 18). Demek oluyor ki Turan mefkûresinin gerçekleşmesi için en hayati ve öncelikli husus ortak lisanın teşekkülüdür. Türk halklarının ortak lisanı ise “Türk lehçelerinin en güzeli, en işlenmiş, edebiyat ve ilimce en zengini” olan İstanbul Türkçesi olacaktır (Ziya Gökalp, 2020, s. 63). Lisanın sadeleşmesi, İstanbul ağzını esas alan bir yazı dilinin kullanılması aynı zamanda bu amaçlara da hizmet etmiş olacaktır.

Ziya Gökalp’ın Genç Kalemler’deki yazı hayatı bu mefkûreyi hem yazar çevresinde hem de gençlikte tesis etmek ile geçmiştir. “(...) genç ruhlar, kurtarıcı bir mefkûreye arıyorlardı. Turan manzûmesi bu mefkûrenin ilk kıvılcımı idi. Ondan sonra, mütemadiyen bu manzûmedeki esasları şerh ve tefsir etmekle uğraştım.” (Ziya Gökalp, 2022, s. 29). Bu uğraş da Yeni Lisancılar nezdinde benimsenmiş ve “Yeni Lisan” başlıklı üçüncü yazıda “mukaddes vazife”, “büyük emel” ve “genç Türk mefkûresi” Turan olarak işaret edilmiş ve kapanışa Gökalp’ın şu beyti eklenmiştir:

“Vatan ne Türkiye’dir Türklere, ne Türkistan
Vatan, büyük ve müebbed bir ülkedir: Turan!...” (Ömer Seyfettin, 2018, s. 253).

Turancılığın Yeni Lisan’ı güdüleyen amillerden biri olduğu muhakkaktır. Sadeleşmecilik paradigmasının da Turancılıkla uyumlu olması dikkate değerdir. Buna mukabil, bütün bir Yeni Lisan Hareketi’ni ve ve sadeleşmecilik çalışmalarını Turancılık mefkûresinin bir alt kolu olarak değerlendirmek fazla ideolojik bir bakış olur. Turancılık ana vasfıyla varılmak istenen bir uzak menzildir. Çıkış noktası Turancı olmamakla beraber varlık sebebi de salt Turancılığa bağlı değildir.

Sonuç ve Öneriler

Ziya Gökalp, Türk milletinin yeniden inşa sürecinde başat rol oynamış bir mütefekkidir. Birçok niteliği bir arada barındıran milletlerin belki de en önemli ve hayati varlığı dilleridir. Dolayısıyla Gökalp, bir dilbilimci olmamakla beraber Türk dilinin kritik önemini takdir ederek onun modern anlamda dönüşümü için de mücadele etmiştir. Tasfiyecilik ve fesahatçilik geriliminde çıkmaza giren Türk dili tartışmalarını sadeleşmecilik ile yeni bir safhaya taşımıştır.

Sadeleşmeciliğin umdelerini belirleyerek, Türk dilinin muhayyel istikametini çizmiştir. Bu istikameti tayin etme işini de kendi başına yapmamış, fikirdaşlarını çevresine toplayarak Yeni Lisan Hareketi'nin yazı hayatına girişinde öncülerden biri olmuştur. Ancak bütün bunlar Ziya Gökalp'in Türkçe ve sadeleşmecilik anlayışının iç yüzüne dair bir şey söylememektedir.

Bu makalede kısaca bir dış akış verildikten sonra, Ziya Gökalp'in Türkçe anlayışından başlanarak nasıl bir sadeleşme tasarladığı mercek altına alınmıştır. Sadeleşmenin kapsamı, o kapsam içinde neleri sorun olarak gördüğü ve o sorunlara nasıl çözümler aradığı irdelenmiştir. İrdeleme esnasında; tutarlı ve tutarsız yönleri, taraflı ve tarafsız tutumları ve bütün bunlar nihayetinde Türk dilini ulaştırmak istediği nokta metinlerden örneklerle tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bunlara bakınca görülecektir ki Gökalp ve sadeleşmeci hareket yazı hayatına tam donanımlı ve hazırlıklı şekilde çıkmamıştır. Başlangıçta Gökalp'ta görülen iki şey: lisana dair derdi ve bunu çözmek için olan iradesidir. Bu ikisinin arasını yazı hayatının içindeyken doldurmuş ve kısa sürede ayırt edici seviyede donanımlı hale gelmiştir. Bu yüzden bugün kitaplara toplanmış halde gördüğümüz makalelerin dönemin günlük hayatından etkilenen ve çoğunlukla süreli yayınlarda neşredilen yazılar olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Bir diğer husus da kısa ömrünün Türk dili çalışmalarını tamamlamasına vefa etmemesidir. Örneğin, 1922'de yazmaya başladığı *Güzel Türkçenin Sarfı* başlıklı bir dil bilgisi kitabı bu sebeple yarım kalmıştır (Ziya Gökalp, 1956, ss. 9-10). Dolayısıyla Gökalp'in Türkçeciliğini ve sadeleşmeciliğini anlamak için bu hususları göz önünde bulundurmak zaruridir.

Kaynakça

- Akçura, Y. (1978). *Türkçülük: Türkçülüğün tarihi gelişimi*. İstanbul: Türk Kültür Yayıncı.
- Alangu, T. (1968). *Ömer Seyfettin: Ülkücü Bir Yazarın Romanı*. İstanbul: May Yayınları.
- Btoosh, M. A. (2017). *Case and Word Order Alternation in Standard Arabic: An Optimality Theoretic Account*.
- Çağbayır, Y. (2017). *Ötüken Türkçe Sözlük: Orhun Yazıtlarından Günümüze Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı* (C. 1). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Fromkin, V., Rodman, R., & Hyams, N. (2013). *An Introduction to Language*. New York, U.S.A.: Wadsworth Cengage Learning.
- Hasan, E. (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara: Bizim Büro Basım Evi.
- İmer, K., Kocaman, A., & Özsoy, A. S. (2019). *Dilbilim Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Nâmık Kemal (1840-1888). (2016). İçinde Y. Z. Öksüz, *Türkçenin Sadeleşme Tarihi, Genç Kalemler Ve Yeni Lisan Hareketi* (ss. 20-23). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Öksüz, Y. Z. (2016). *Türkçenin Sadeleşme Tarihi, Genç Kalemler Ve Yeni Lisan Hareketi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ömer Seyfettin. (2018). *Ömer Seyfettin Bütün Nesirleri (Fıkralar, Makaleler, Mektuplar ve Çeviriler)* (N. H. Polat, Ed.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Safa, P. (2018). *Osmanlıca Türkçe Uydurmaca*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Şemseddin Sami. (2019). *Kamus-ı Türkî* (P. Yavuzarslan, Ed.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tietze, A. (2023). *Tarihî Ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati* (C. 1; E. Yılmaz & N. Demir, Ed.). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Türkçe Dersleri Koordinatörlüğü. (2014). *Türk Dili Ders Notları*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Vardar, B., Güz, N., Öztokat, E., Senemoğlu, O., & Sözer, E. (1988). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Abc Kitabevi.

- Ziya Gökalp. (1956). *Ziya Gökalp'in Neşredilmemiş Yedi Eseri ve Aile Mektupları* (A. N. Goksel, Ed.). İstanbul: Işıl Matbaası.
- Ziya Gökalp. (1976a). *Makaleler I* (Ş. Beysanoğlu, Ed.). İstanbul: Kültür Bakanlığı.
- Ziya Gökalp. (1976b). *Yeni Hayat Doğru Yol* (M. Cunbur, Ed.). Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Ziya Gökalp. (2020). *Türkleşmek İslâmlaşmak Muasırlaşmak* (M. Özseri, Ed.). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Ziya Gökalp. (2022). *Türkçülüğün Esasları* (10. bs; S. Çonoğlu, Ed.). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Zülfikar, H. (2011). *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir. Yazarlar etik kurul izni gerektiren çalışmalarda, izinle ilgili bilgileri (kurul adı, tarih ve sayı no) yöntem bölümünde ve ayrıca burada belirtmişlerdir.

ARAŞTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı : %100